

N:o 278.

Af herr J. T. Larsson i Lund, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för rikets universitet och karolinska mediko-kirurgiska institutet m. m.

Till grund för Kungl. Maj:ts proposition n:o 97, angående lönereglering för rikets universitet och karolinska mediko-kirurgiska institutet m. m. ligger som bekant i stort sedt den utredning, som förut kommit frågan till del *dels* genom 1899 års universitetskommittés betänkande och genom betänkande af de 1906 och 1907 tillkallade sakkunnige, *dels* genom de öfver dessa betänkanden af de olika universitetsmyndigheterna samt universitetskanslern afgifna yttrandena. Hvarken af universitetskommittén eller af de sakkunnige hade därvid något förslag framställts om att i samband med den föreslagna löneregleringen professorer vid högskolorna skulle indragas, och vid den behandling, som kommitténs eller sakkunniges förslag underkastades af universitetsmyndigheterna, har i följd däraf icke något förslag i den vägen förelegat till granskning. Däremot hade under ett förberedande stadium af de sakkunniges arbeten den frågan, bland andra, framställts till fakulteter och sektioner — men däremot icke till öfriga universitetsmyndigheter — huruvida några lärarbefattningar på stat funnes, som syntes kunna indragas eller böra ombildas, men denna fråga hade hvad *indragning* beträffar allmänt blifvit nekande besvarad, hvar-
emot i några få fall tankar på en *ombildning* framträdde, vare sig så att mera underordnade befattningar ifrågasatts böra ombildas till professorer, eller förutvarande professorer ifrågasatts skola, med bibehållande af sitt hufvudsakliga ämnesområde eller i nära anslutning till detsamma, på ett eller annat sätt närmare specialiseras eller utbildas. Då nu i den kungl. propositionen föreslås uteslutning ur universitetens stater samt däraf följande indragning af sex å desamma för närvarande uppförda professorer, äro dessa indragningsförslag sålunda tillkomna utan att någon af de i öfrigt hörda myndigheter, hvilka eljest hafva närmaste vården om eller öfverinseendet öfver universitetens angelägenheter, hafva haft tillfälle att

däröfver yttra sig. Det torde emellertid icke kunna bestridas, att ur principiell synpunkt ett sådant förfaringssätt icke saknar sina betydande betänkligheter, ty äfven om det, ekonomiskt taget, kan finnas naturligt att vid en lönereglering äfven ifrågasätta indragningar, så måste det å andra sidan dock anses af synnerlig vikt, att icke definitiva åtgärder i denna riktning vidtagas, utan att förut utredning verkställts, hvilka olägenheter därigenom kunna vara att befara för den institution, hvars organisation och arbetsförmåga på detta sätt skulle kringskäras. Dessa principiella betänkligheter gälla naturligtvis ej blott universiteten, utan äfven alla andra grenar af statsförvaltningen.

De till uteslutning föreslagna professurerna äro, såsom nämnts, sex, däraf vid Uppsala universitet de fyra extra ordinarie professurerna i praktisk teologi, i medicinsk och fysiologisk kemi, i anatomi och i klassiska språk, vid Lunds universitet extra ordinarie professuren i klassiska språk och vid Karolinska institutet extra ordinarie professuren i kemi och farmaci. Hvad såväl de tre förstnämnda som den sistnämnda professuren angår, gäller emellertid, att förslaget icke åsyftar en *indragning* i egentlig mening af desamma, utan fastmer en *ombildning*. Om den extra ordinarie teologiska professuren säger sig sålunda herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet vilja »ifrågasätta, huruvida icke berörda extra ordinarie professur lämpligen skulle kunna ersättas med en assistentbefattning», ehuru förslag därom ej nu kunnat framställas; extra ordinarie professuren i anatomi föreslås åter redan nu skola ombildas till en prosectorsbefattning; och om de två professurerna i dels medicinsk och fysiologisk kemi i Uppsala, dels kemi och farmaci i Stockholm heter det i statsrådsprotokollet, att »då ledighet i någon af dem uppstår, bör tjänsten icke tillsättas och frågan om ombildning blifva föremål för utredning». Ovillkorlig indragning skulle däremot drabba de två återstående båda till humanistiska sektionen hörande extra ordinarie professurerna i klassiska språk i respektive Uppsala och Lund. Gentemot det humanistiska läroområdet taga sig sålunda indragningsplanerna i realiteten vida strängare form än mot det teologiska och medicinska.

Frågar man sig då efter skälen för denna olikhet i behandlingssättet, så befinnas de enligt statsrådsprotokollet hänföra sig till ett anförande, som på ett förberedande stadium af ärendets behandling med anledning af de sakkunniges ofvan omnämnda spörsmål till sektionerna, om platser funnes, som kunde indragas eller ombildas, afgifvits af en af professorerna på det klassiska språkområdet i Uppsala, och i hvilket denne för sin del kraftigt förordat platsens *ombildning*, medan däremot hans kolleger på området uttalat sig för dess bibehållande i ursprunglig form. Då emeller-

tid, såsom nyss erinrats, den kungl. propositionen i fråga om de öfriga fakulteterna beträffande de professorer, som den icke önskar bibehålla, förordar en *ombildning*, ehuru ingenstädes hos de hörda myndigheterna något yttrande i sådan riktning framställts, så tyckes konsekvensen hafva fordrat, att äfven i fråga om den humanistiska sektionen, där ombildningstanken verkligen skjutits fram, utslaget bort blifva, icke att platsen skulle ovillkorligen indragas, utan att vid blifvande ledighet i densamma, såsom det heter beträffande de kemiska professorerna, »frågan om ombildning» borde »blifva föremål för utredning».

På ett alldeles särskildt ogynnsamt sätt skulle nu berörda principiella egendomligheter i det kungl. förslaget komma att drabba *Lunds universitet*. Betänkelig är redan den omständigheten, att det kungl. förslaget enda argument för indragning af en professor i *Lund* är hämtadt från ett enstaka yttrande under ett helt annat, låt vara besläktadt ärendes förberedande behandling i *Uppsala*, hvilket yttrande nu utan vidare skulle tilllämpas på *Lund*, utan att därstädes hafva varit underställt någon enda myndighets hörande. Tillämpad på olika grenar af statsförvaltningen, komme en dylik procedur att verka i hög grad förryckande på villkoren för desammas lugna funktionerande. Än betänkeligare blir saken emellertid genom dess tillämpning på *Lunds universitet* just i detta fall. Ty ehuru den skenbart synes utgå från en princip om likställighet mellan universiteten, skulle den faktiskt alldeles förrycka densamma.

Vid *Uppsala universitet* är nämligen förhållandet det, att den till indragning föreslagna platsens innehafvare är en jämförelsevis ung man, som först under slutet af år 1926 skulle uppnå 65 års ålder. Universitetet har således icke blott undervisningen kvar i 18 år, utan har också 18 år på sig att arbeta för platsens ombildning i en eller annan riktning. Vid *Lunds universitet* däremot är, såsom statsrådsprotokollet angifver, befattningen sedan den 21 februari detta år ledig, och där skulle i följd häraf icke den minsta respittid lämnas. Stympningen skulle ske ögonblickligt, utan att någon därom fått yttra sig, utan att man haft någon som helst anledning att ana ett dylikt osedvanligt tillvägagångssätt, och utan att universitetet skulle erhålla ens en bråkdel af den förberedelse- och afvecklingstid, som komme systeruniversitetet till del.

En sådan indragning af en bestående professor utan föregående varningstid är redan principiellt af mycket menlig innebörd. Det har af de ofvanberörde sakkunnige starkt betonats, hvilken svårighet det möter för universiteten att för sig förvärfa och behålla de bästa krafterna, hvilket

är ett lifsvillkor för den högre undervisningen. Ty utsikterna för befordran vid universiteten äro synnerligen osäkra, och för den, som ägnat sig åt den akademiska banan, äro, låt vara att han på den förvärfvat en mycket hög kompetens, utsikterna vid öfvergång till annan verksamhet nu ännu mer förminskade än förr. Därför föredraga unga begåfvade vetenskapsmän i allt större utsträckning andra banor, där framtidsutsikterna äro säkrare. Om nu härtill skulle komma, att den, som ägnat många års träget och framgångsrikt arbete åt en särskild vetenskap, skulle löpa fara att finna den plats, på hvilken han aspirerat, helt plötsligt indragen, komme detta i hög grad att öka risken af att ägna sig åt den akademiska banan. I förevarande fall har det anförda, hvad Lunds universitet angår, sin alldeles särskilda betydelse, i det att universitetet äger synnerligen väl meriterade ämnessvenner på den klassiska filologiens område, hvilka inriktat sin utbildning just med hänsyn till den nyss ledigblifna platsen inom ämnesområdet.

Därmed är emellertid visserligen ingalunda gifvet, att denna plats skulle bibehålla sin hittillsvarande karaktär utan hvarje förändring. Tvärtom hafva tankar på dess ombildning icke saknats, såsom tydligt framgår af den humanistiska sektionens under förliden vår afgifna svar på de sakkunniges ofvanberörda spörsmål i fråga om platser, som eventuellt skulle kunna indragas eller ombildas. Sektionen framhöll nämligen, att frågan om en närmare arbetsfördelning mellan professurerna på området syntes böra behandlas i sammanhang med en eventuell omreglering af nu ifrågavarande professur, men att denna sistnämnda fråga — frågan om dess ombildning — ej gärna kunde till ingående behandling företagas annat än i samband med en eventuellt inträffande ledighet i denna professur. Det naturliga i denna ståndpunkt framgår af det sakläge, under hvilket yttrandet afgafs. Då innehades nämligen platsen af en person, som i händelse han kvarstannat vid densamma, först år 1935 skulle uppnå 65 års ålder, hvadan alltså, under denna förutsättning, ett upptagande redan våren 1907 af omregleringsfrågan skulle saknat hvarje praktisk betydelse; å andra sidan befann sig emellertid samme person vid denna tidpunkt såsom sökande till annan professur och i händelse af hans blifvande transport till denna kunde sektionen alltså vänta att ganska snart kunna på allvar upptaga en eventuell omregleringsfråga. Då denna transport omsider den 21 sistlidne februari ägde rum, hade ock af sektionen förberedande åtgärder i detta syfte redan börjat vidtagas, då den öfverraskades af Kungl. Maj:ts beslut att med platsens besättande skulle anstå och kort därpå af det nu framlagda förslaget om dess totala indragning.

Att mycket starka skäl emellertid tala just för en ombildning af plat-

sen, torde ej vara svårt att ådagalägga. En sådan är den konsekventa följden af den utveckling, som de klassiska studierna under det sistförflutna århundradet nått, i det att de med allt större kraft uppställt som sitt mål att vinna en allsidig bild af den klassiska tidsåldern, sådan den framträdte icke blott i språk och skrift, utan äfven i konst, monument och kultur.

De rika fynd, som gjorts under de sista mansåldrarna, de utgräfningsar, som från alla kulturstater — äfven Sverige — företagits i de klassiska länderna, det ifriga bearbetandet af det vunna materialet, de moderna forskningarna på det antika statslivets och religionens område, allt detta har alltmer gjort det omöjligt för en man att nöjaktigt behärska både det mera filologiska och det mera arkeologiska området. Yttre omständigheters tvång ha emellertid i vårt land hittills förhindrat en tidsenlig fördelning af de till den klassiska ämnesgruppen hörande lärostolarne, i det att på desamma ända till senaste tid hvilat en ytterst omfattande examensbörda på förnämligast filologiens fält. Just i och med det att denna börda genom förändringar i både universitets- och skolstudierna afsevärdt lindrats, har ett naturligt tillfälle öppnat sig att i högre grad än hittills rikta in studierna på hela den antika kulturen i vida mera mångsidig bemärkelse.

Därmed skulle man endast tillmötesgå ett redan länge känt behof. Redan då på 1870-talet den dåvarande universitetsorganisationen var å bane, begärde sålunda den filosofiska fakulteten i Uppsala år 1876 både en professur i klassisk arkeologi och en ny professur i klassiska språk, men fick endast den sistnämnda, som då nödvändiggjordes just genom den öfverväldigande examensbördan. Det är således i full konsekvens med gamla önskemål att vid lättnader i denna examination i stället rikta in professurens undervisningsverksamhet på det mera kulturhistoriska området. Det är så mycket mera fallet, som just sedan 1876 behofvet här af i hög grad stigit. 1876 pågingo Schliemanns gräfningar i Mykene och den tyska statens i Olympia. Först efteråt har man kunnat öfverskåda hela vidden af deras betydelse. Först sedan den tiden har det vetenskapliga arbetet på området tagit sin moderna omfattning under medverkan och täflan af alla kulturnationer. Nya tidsåldrar och kulturskeden ha sedan dess blottats genom fortsatta gräfningar, sådana som t. ex. de epokgörande undersökningarna i Pergamon, Miletos, Efesos samt under de senaste åren på Kreta. Sedan dess har forskningen i grekisk religion vunnit nya och bredare grundvalar och fått en central plats inom religionsforskningen, icke minst på grund af den beröring, hvori den grekiska religionen kom med den unga, framträngande kristendomen. Sedan dess har ock på statslivets och samhällslivets områden den fördjupade forskningen oupphörligt låtit oss upptäcka nya och belysande paralleller till vår egen tid.

Detta i omfattning och betydelse alltjämt växande studieområde kan icke tillräckligt tillgodoses genom de blott två professurer inom det klassiska gebietet, som indragningsplanernas omedelbara genomförande skulle låta återstå. Dessa professurer i latinska respektive grekiska språket och litteraturen måste till sin natur framförallt vara språkligt-litterära; innehafvarne måste ge undervisning framförallt på detta område, och för den klassiska arkeologien och kunskapen om de klassiska folkens kultur, religion och statsliga lif ej tillräcklig plats blifva öfrig. Den tredje professurens indragning skulle sålunda innebära en direkt försämring af sakernas tillstånd och i själfva verket utgöra ett reaktionärt tillbakasteg, som man minst skulle vänta i våra dagar, då vetenskapens allmänna sträfvan är att tränga på djupet i det andliga och kulturella lifvet, uppvisa dess inre enhet och helhet och ådagalägga dess sammanhang med vår egen kultur. Åt denna sträfvan har den senaste kungl. kommittén för läroverkens omorganisation gifvit uttryck, då den i motiveringen för sitt sedermera i hufvudsak följda förslag påpekat såsom uppgift för läraren i klassiska språk vid våra läroverk »att icke blott och bart meddela kunskap i språket utan gifva lärjungarna ett medel i händerna att själfva göra omedelbar bekantskap med en kultur, som under så många århundraden varit befruktande för vår». Skall läraren kunna göra detta, får dock hans egen utbildning vid universitetet ej vara blott språkligt-litterär, och den djupare insikt i hela den klassiska kulturen, som endast kan vinnas genom ett realt studium af densamma, får ej vara genom universitetsundervisningens otillräcklighet honom förmenad. Äfven Kungl. Maj:t har under den senaste tiden visat sig behjorta detta behof, då tillstånd gifvits åt studerande vid båda universiteten att aflägga examen i klassisk arkeologi såsom särskildt examensämne; studieplaner i ämnet finnas ock af kanslersämbetet fastställda.

I detta hänseende äro äfven utländska förebilder beaktansvärda och slående. Vid de tyska universiteten finnas utom två à tre professurer i klassisk filologi i regel en professur i klassisk arkeologi och en i forntidens historia, två hvarandra nära stående professurer alltså för detta här afsedda studium af den antika kulturen. Vid 14 af Tysklands 19 universitet finnas båda dessa platser; forntidens historia saknas blott vid 3, klassisk arkeologi blott vid 2, men härvid bör anmärkas att vid dessa två i stället finnas professurer i forntidens historia. Och detta rika tillgodo-seende af ämnet gäller icke blott de största universiteten, som ibland äga två professurer i klassisk arkeologi, utan äfven de medelstora och mindre, hvilkas studentantal ej är större än det i Lund befintliga. I Österrike, där de klassiska studierna vid läroverken äro mera tillbakaträngda än i Tyskland, finnas icke dess mindre professurer i klassisk arkeologi och i

fortidens historia vid alla universitet med undantag af Czernowitz, som blott har den senare.

Äfven i mindre länder, hvilkas förhållanden mera motsvara våra, möter man liknande förhållanden. Så t. ex. i Schweiz, Holland och Belgien, ty ehuru dessa länder hvar för sig hafva flera universitet än vårt land och dessa universitet i allmänhet ej äro så rikt utrustade med lärarekrafter som våra, träffa vi lärostolar i klassisk arkeologi vid de flesta af dem.

I detta sammanhang torde ock få erinras, att Tyskland och Österrike föranstaltat arkeologiska feriekurser och stipendier för gymnasiallärare, och vidare därom, att de stora nationerna inrättat särskilda institut, dit stipendiater sändas för studiet af klassisk fornkunskap i den klassiska kulturens gamla brännpunkter: Tyskland, England, Amerika och Frankrike både i Rom och Athen, Österrike och Italien i Athen. Studiet af den antika kulturen är sålunda öfverallt i utlandet synnerligen uppskattadt och uppmuntrad, och det skulle stämma illa med den vetenskapliga rangplats, hvarpå vårt land gör anspråk, om det i detta fall ställde sig utanför de internationella vetenskapliga sträfvandena och ej sökte häfda sin ställning i den kulturella täflingskampen emellan folken.

Huru nu denna ombildning af den ifrågavarande klassiska professuren i Lund lämpligast skulle i detalj verkställas, kan icke vara en enskild motionärs sak att föreslå. Det sagda torde emellertid äfven ur reell synpunkt ådagalägga vikten af att Lunds universitet icke på denna punkt stympas, utan att någon universitetsmyndighet fått i frågan yttra sig. Universitetet har icke gjort sig förtjänt af en dylik behandling. Kungl. Maj:t i ecklesiastikdepartementet torde icke haft den erfarenheten, att öfverdrifna anspråk därifrån plägat framställas, eller att man vid framställande af sina petita icke plägat söka taga all möjlig hänsyn till statens naturliga sparsamhetskraf. Speciellt lärer Kungl. Maj:t därifrån haft den erfarenheten, att om något stått att spara genom en ombildning af en äldre plats, universitetet icke dragit sig för att själfmant föreslå en sådan; så gick det till väga för två år sedan, då det föreslog, att den behöfliga professuren i farmakologi skulle vinnas genom ombildning af en laboratorsplats i fysiologi, och äfven senare har det i liknande fall gått till väga på samma sätt. Äfven eljest har man därstädes vid förefallande behöf vetat och förstått att begränsa sina önskemål. Så mycket hårdare skulle det därför kännas, om det nu skulle stympas ohördan. Den kungl. propositionen synes flerstädes icke varit främmande för den tanken att söka

väga jämnt mellan högskolorna, men nog blefve det en egendomlig afvägning, om på detta sätt Lunds universitet ögonblickligen och utan sitt hörande skulle beröfvas en undervisning, som vid systeruniversitet skulle verka ännu i åtminstone 18 år. Det synes ock egendomligt, om detta oväntade hugg skulle af statsmakterna riktas mot vår sydsvenska högskola just under samma år, då eljest man öfverallt i vårt land visat sig så angelägen att högtidlighålla 250-årsminnet af den fred, som gaf oss de sydsvenska provinserna, och till hvars befastande man då just upprättade Lunds universitet.

På grund häraf får jag hemställa,

att Riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts proposition n:o 97 icke kan bifallas i hvad den afser indragning af extra ordinarie professuren i klassiska språk vid Lunds universitet, måtte *dels* besluta, att denna professur skall uppföras å universitetets stat med samma löneförmåner som öfriga professurer vid universitetet, *dels* i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t före platsens blifvande tillsättning ville låta verkställa utredning rörande dess ombildning till en professur med undervisningsområde i klassisk fornkunskap och historia.

Stockholm den 31 mars 1908.

Jacob Larsson.
